

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในระดับโรงเรียน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) แบบมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น พัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนสู่กระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ เผยแพร่และส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยศึกษาจากโรงเรียนบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนมากที่สุดของอำเภอเวียงแหง เปิดสอนครบทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบกับหมู่บ้านเปียงหลวงเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ประชากรมีทั้งชาวไทยใหญ่ ชาวจีน ชาวลีซออาศัยอยู่ร่วมกัน สามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นได้ การศึกษานี้อยู่ในช่วงระหว่างภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 และภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 แบ่งตามระดับช่วงชั้น ได้แก่

- 1) ระดับอนุบาลศึกษา (อ. 1 – อ. 3)
- 2) ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3)
- 3) ระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 – ป.6)
- 4) ระดับช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – ม. 3)

ขั้นตอนและเครื่องมือในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาบริบทของชุมชน จัดตั้งทีมวิจัยระดับพื้นที่และวางแผนการทำงาน การเปิดเวทีชาวบ้าน วางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการเรียนรู้ การจัดทำสื่อประกอบการสอน ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนที่สร้างขึ้น การวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ ครู นักเรียน ครูภูมิปัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงและและเผยแพร่ ดังกรอบแนวคิดในการทำวิจัยดังนี้

แผนภูมิกรอบแนวคิด

โจทยวิจัย จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างไร

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1. การศึกษาบริบทของชุมชน ได้ศึกษาจำนวน 2 ด้านได้แก่

1.1 บริบทของอำเภอและหมู่บ้านเปียงหลวง เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ตำนานพื้นบ้าน สถานที่สำคัญ จำนวนประชากร สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษา การประกอบอาชีพ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ใช้วิธีศึกษาจากเอกสารข้อมูลหมู่บ้าน ข้อมูลจาก Website ของอำเภอ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

1.2 บริบทของโรงเรียนบ้านเปียงหลวง เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา สภาพของโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน บุคลากร นักเรียน สภาพปัญหา การจัดหลักสูตร เป็นต้น โดยศึกษาจากเอกสารแผนปฏิบัติการประจำปี รายงานประจำปี หลักฐานเชิงประจักษ์ Website ของโรงเรียน การสัมภาษณ์ครู เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึก

2. การจัดตั้งทีมวิจัยระดับพื้นที่ ประกอบด้วยทีมวิจัยระดับโรงเรียนจำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้บริหาร และคณะครูซึ่งโรงเรียนคัดเลือกจากตัวแทนตามระดับช่วงชั้น ช่วงชั้นละ 2 คน จุดประสงค์หลักเพื่อให้สามารถเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง และเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและเป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้วิจัย โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและชุมชน

3. การเปิดเวทีชาวบ้านในระดับโรงเรียน เพื่อระดมความคิด ซึ่งประกอบด้วย คณะครู นักเรียน ตัวแทนองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน ศิษย์เก่า ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชน พระสงฆ์ เป็นต้น จำนวน 60 คน เพื่อเข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหาชุมชน หาสาเหตุแนวทางแก้ไขตลอดจนสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและเสนอรายชื่อปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน ในสาขาต่างๆ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ ประกอบด้วยแบบบันทึกการเปิดเวทีชาวบ้าน จำนวน 4 ด้านได้แก่

3.1 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

3.2 ปัญหาที่พบในชุมชน

3.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาสอน โดยการถ่ายทอดให้นักเรียนและรายชื่อครูภูมิปัญญา

3.4 แหล่งวิทยาการในชุมชน

4. การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน โดยการอบรมการจัดทำหนังสือเด็ก ประกอบด้วย คณะครูโรงเรียนบ้านเปียงหลวง จำนวน 29 คน มีวัตถุประสงค์ให้คณะครูมีความรู้ความเข้าใจ ในการจัดทำหนังสือเด็กและสามารถวางแผนการเรียนการสอน การจัดลำดับเนื้อหา รวมทั้ง การจัดเก็บเอกสารหลักฐานเพื่อเขียนเป็นเรื่องราวภายหลังจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ ประเมินผลการอบรมจากแบบสอบถามจำนวน 2 ตอน ได้แก่

4.1 ข้อมูลทั่วไป

4.2 ความคิดเห็นในการฝึกอบรม

5. วางแผนจัดการเรียนรู้จากการจัดเวทีชาวบ้าน นำผลจากการจัดเวทีชาวบ้านมา จัดเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลังตามความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน วางแผนร่วมกัน ระหว่างครูและครูภูมิปัญญา โดยประสานงานกับศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 3 ในการจัดทำแผนการเรียนรู้ให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกัน หาประสิทธิภาพของแผน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ได้แผนการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน ได้แก่

5.1 แผนการเรียนรู้ระดับอนุบาลศึกษา การเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กโดยใช้ การละเล่นพื้นบ้าน (หมากนึม)

5.2 แผนการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) เรื่อง ประวัติวัดฟ้าเกียงอินทร์

5.3 แผนการเรียนรู้สาระศิลปะ เรื่อง ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวเปียงหลวง ช่วงชั้น ที่ 2-3 (ป.4-ม.3) ประกอบด้วย การรำนก รำโต (ไทยใหญ่) การรำพัด (จีน) การเต้นจะเกี (ลีซอ)

6. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงกับแหล่งเรียนรู้ทั้งกับบุคคลและแหล่งวิทยาการในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูภูมิปัญญา ครู นักเรียนและชุมชน ครูจะเป็นผู้บันทึกองค์ความรู้ เป็นระยะโดยการจดบันทึกเป็นเอกสาร บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว รวบรวมไว้เพื่อนำไป จัดทำสื่อภายหลัง

7. การจัดทำสื่อประกอบการสอน หลังจากทีครูบันทึกองค์ความรู้จัดเป็นหมวดหมู่ เสร็จแล้วจึงนำมาสร้างสื่อการสอน 2 ประเภท ได้แก่

7.1 หนังสือสำหรับเด็ก ประกอบด้วยขั้นตอนได้แก่

ขั้นที่ 1 การถอดองค์ความรู้ จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บันทึกไว้
จำนวน 5 เรื่อง

ขั้นที่ 2 กำหนดแนวคิดหลัก ที่ต้องการนำเสนอ ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน
ประวัติศาสตร์-ท้องถิ่น การแสดงพื้นบ้าน

ขั้นที่ 3 วางโครงเรื่อง (PLOT) โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนต้น ตอนกลาง

ตอนจบ

ขั้นที่ 4 ลงมือเขียนตามโครงเรื่องที่วางไว้

ขั้นที่ 5 กำหนดภาพประกอบให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและแสดงถึงความเป็น
ท้องถิ่นเช่น การแต่งกาย สภาพบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่
และส่วนประกอบอื่นๆ

ขั้นที่ 6 จัดทำต้นฉบับ (ART WORK)

ขั้นที่ 7 วาดภาพและบรรจุตัวอักษร โดยกำหนดตัวอักษรให้เหมาะกับสายตา
ของเด็กได้แก่ ระดับอนุบาลศึกษา 32 point ระดับประถมศึกษา อย่างน้อย
24 point และระดับมัธยมศึกษา 20 point

ขั้นที่ 8 ทดลองใช้ (TRY OUT)

ขั้นที่ 9 ตรวจแก้ไข

ขั้นที่ 10 จัดทำต้นฉบับจริง

7.2 จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะมัลติมีเดีย (E – Book Multimedia) โดย
การนำเนื้อหาสาระจากการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก จัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ด้วยโปรแกรม
Macromedia Dreamweaver MX และ Macromedia Flash 8

8. ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนที่สร้างขึ้น หลังจากสร้างหนังสือสำหรับเด็กและ
E – Book Multimedia เสร็จแล้วก็นำมาทดลองใช้กับนักเรียนในแต่ละช่วงชั้น โดยประเมินผล
ด้านสาระความรู้ความเข้าใจ ภาพประกอบ ความยากง่ายของคำศัพท์ที่ใช้ ขนาดตัวอักษร ความ
น่าสนใจและสิ่งที่ควรแก้ไข ทดลองใช้ E – Book Multimedia โดยบันทึกลงในแผ่นบันทึกข้อมูล
CD-ROM และทาง Website

9. วิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้อง

10. ปรับปรุงและเผยแพร่หลักสูตรท้องถิ่น โดยการแก้ไขข้อบกพร่องจัดพิมพ์เป็นหนังสือ
รูปเล่มที่สมบูรณ์ การบันทึก E – Book ลงแผ่น CD-ROM การเผยแพร่ทาง Website ของโรงเรียน
เขตพื้นที่การศึกษาและมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

การประเมินผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การประเมินผลการเปิดเวทีชาวบ้านจากแบบบันทึก สังเคราะห์และสรุปเป็นความเรียง
2. การประเมินผลการอบรม การจัดทำหนังสือเด็ก จากแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ได้แก่ การหาค่าความถี่ ร้อยละ

3. การประเมินผลประสิทธิภาพของสื่อการสอน จากนักเรียนและบุคคลทั่วไปโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

3.1 แบบประเมินหนังสือสำหรับเด็กตามระดับช่วงชั้น ได้แก่

3.1.1 ระดับชั้นอนุบาลศึกษาเรื่อง “เรามาเล่นหมากนึมกันเถอะ” จำนวน 40 คน

3.1.2 ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1- ป.3) เรื่อง “ท่องคำนำเที่ยววัดฟ้าเวียงอินทร์” จำนวน 100 คน

3.1.3 ระดับช่วงชั้นที่ 2-3 (ป.4- ม.3) เรื่อง “วัฒนธรรมสามเฒ่าของชาวเปียงหลวง” จำนวน 100 คน

3.2 แบบประเมินหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะมัลติมีเดีย (E-BOOK Multimedia) โดยประเมินจากนักเรียนตามระดับช่วงชั้น ดังนี้

3.2.1 หนังสือ E-BOOK เรื่อง “เรามาเล่นหมากนึมกันเถอะ”

1) ระดับชั้นอนุบาลศึกษา จำนวน 40 คน

2) ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1- ป.3) จำนวน 100 คน

3) ระดับช่วงชั้นที่ 2-3 (ป.4- ม.3) จำนวน 100 คน

3.2.2 หนังสือ E-BOOK เรื่อง “ท่องคำนำเที่ยววัดฟ้าเวียงอินทร์”

1) ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1- ป.3) จำนวน 100 คน

2) ระดับช่วงชั้นที่ 2-3 (ป.4- ม.3) จำนวน 100 คน

3.2.3 หนังสือ E-BOOK เรื่อง “วัฒนธรรมสามเฒ่าของชาวเปียงหลวง”

1) ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1- ป.3) จำนวน 100 คน

2) ระดับช่วงชั้นที่ 2-3 (ป.4- ม.3) จำนวน 100 คน

3.3 แบบประเมินหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ลักษณะสื่อประสม (E-BOOK Multimedia) จากนักเรียน นักศึกษาและบุคคลทั่วไป โดยการเผยแพร่ทาง Website จำนวน 30 คน

4. ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ การหาค่าความถี่และร้อยละ